

תקצירי המאמרים

מיתוסים בהצלת יהודי דנמרק בשואה

עומר ברקמן

במאמר זה אני בוחן כמה מהמיתוסים שהתפתחו על אודות הפרשה המפורסמת של הברחת יהודי דנמרק מהשטח שבשליטת הנאצים אל חופיה הבטוחים של שוודיה בשנת 1943. למעלה מ-7,000 יהודים דניים נמלטו בסירות דיג וניצלו ממוות. בזיכרון הקולקטיבי שמור לדנמרק מקום של כבוד, ושמה נקשר לטוב לב ולגבורה. אלא שברבות השנים נחשפו גם צדדים אחרים בפרשה, צדדים שמאירים מציאות מורכבת יותר מזו שתוארה לפני כן. המחקרים ההיסטוריים העכשוויים מפוכחים הרבה יותר מאלה המוקדמים ומרשים לעצמם עמדה ביקורתית כלפי מדיניות הממשלה הדנית במלחמת העולם השנייה והתייצבותה לצד גרמניה הנאצית במלחמתה בבעלות הברית. להבדיל ממחקרים אחרים בנושא נועדה ההשענות על העובדות ההיסטוריות במאמר זה רק כדי להראות שהמיתוסים הנסקרים אינם אגדות עם תמימות שהתפתחו בתגובה למעשי גבורה, אלא הם תוצאה מובהקת של יחסי ציבור דניים מצד אחד, והכרת טובה יהודית מן הצד האחר. ואולי המיתוסים האלה אינם אלא כלי שרת פוליטיים בידי מי שרוצה לטעון: אפשר היה לעשות יותר נגד היטלר.

‘והייתה הפליאה החלוצה החדשה’: פואטיקת הפירוק ביצירתה של שושנה שבבו

עדי אישה

הספרות העברית הקנונית בשנות השלושים והארבעים של המאה ה־20 שיקפה את השינויים התרבותיים והחברתיים שחלו באותה תקופה והתמקדה בלאומיות היהודית. כפועל יוצא מכך היא שאפה להאדיר את דמותו של ‘העברי החדש’, אותו גילם החלוץ שהיווה תחליף ואנטיזה ליהודי הגלותי. מנגד תיאור דומה של החלוצה לא היה בנמצא.

שושנה שבבו (1910–1992) מזוהה כסופרת המזרחית הראשונה. שבבו שנולדה למשפחה שעלתה ארצה מפרס וממרוקו החלה לכתוב כאשר הייתה בת 16 בלבד. היא פרסמה שני רומנים: מריה רומן מחיי הנזירות בארץ, ואהבה בצפת וכארבעים סיפורים קצרים אשר התפרסמו במדורי העיתונות של אותה התקופה. שבבו עוסקת בכתביה בחברה הספרדית ובמעמדה של בת המזרח, נמנעת מעיצוב תכנים המזוהים עם הקולקטיב הציוני, וכתבתה שמקיימת דיאלוג עם הספרות הקנונית המערבית ועם סופרי המזרח כוננה פואטיקה נשית מחאתית שהקדימה את זמנה ונתפסה כמבטאת מחאה מול השיח השליט. הסיפורת של שבבו שהובנה על ידי מבקרים בני זמנה כסיפורת שטחית וחד־מימדית, לא נחקרה מעולם כקטגוריה מובחנת. בחיבור זה אראה כי הסיפורים הציוניים שכתבה שבבו הם סיפורים שיש בהם ממד אלגורי ומטרתם ליצור דמות נשית שונה מן המצופה בחברה היהודית (הספרדית והציונית). עוד אבקש לבחון את האופנים בהם מפרה שבבו את מבני הכוח הלאומיים והפטריארכליים בשישה מסיפוריה הקצרים, ואציג פואטיקה של פירוק באמצעותה היא מערערת את המיתוס הציוני על תפיסת האדם והמציאות שלו, תוך העמדת מבנים חלופיים.

מודעות היכרות ושידוכין בעיתונות שנות החמישים

אייל גינצברג

במאמר זה אני בוחן את תופעת מודעות השידוכין ונגזרותיה כפי שניבטה מן העיתונות הישראלית במהלך העשור הראשון. עיתוני התקופה הכילו מידע רב על שידוכים, שדכנים, קשרי אהבה ונישואין, אם באמצעות כתבות תוכן ואם באמצעות מודעות היכרות שפרסמו בני זוג פוטנציאליים בעלי יזמה אישית או באמצעות שדכן מקצועי. תכנים אלו הם בגדר אוצר בלום עבור המתחקה אחר הלכי הרוח וחיי היום-יום בתקופה מעצבת זו. אף על פי כן, תחום זה טרם זכה למחקר אקדמי מקיף בהקשר היסטורי.

במאמר זה אציג את הפוננים לשירותי שדכנים ואת מפרסמי מודעות שידוכין ואפרט את הגורמים שהביאו אותם לעשות זאת. השאלה שעומדת במוקד המאמר היא מה ניתן ללמוד על החברה מתוך מה שגברים ונשים פנויים חיפשו בבני זוג בשנות החמישים? במטרה להשיב על כך, אנתח פרסומים משלושה עיתונים פופולריים שפנו בעיקר לקהל החילוני והוותיק: **מעריב**, **דבר** ו**לאשה**. בו בזמן אשען על תיאוריות גישות סוציולוגיות המפרשות את הנושא, ועל תימוכין מעבודות מחקר וספרות יפה בנושא זוגיות ואהבה, כמו גם על הרקע ההיסטורי הכללי של תולדות המדינה. בהתבסס על מקורות אלו, אטען כי חיפוש זוגיות באמצעות פרסום מודעות שידוכין ופנייה לשדכנים לא התקיים אך ורק לשם אהבה, אלא היו בו יסודות נוספים, כמו בניית משפחה ושיפור מעמד חברתי וכלכלי אשר דרשו מבני זוג פוטנציאליים להיות בעלי מאפיינים כלכליים, שיוכיים ואישיותיים מתאימים.

תיאור העבר על בסיס הבנה מיטבית של האופנים בהם פעלו בני אדם יפתח צוהר לסיפור היסטורי בעל צורה ומשמעות לא רק עבור חוקרי העשור הראשון של מדינת ישראל והמתעניינים בקורותיהם של אזרחי המדינה החדשה, אלא גם יהווה תרומה מפרה לקוראים המבקשים להרחיב אופקיהם ולהעמיק את ידיעותיהם ההיסטוריות ותובנותיהם על חיי היום-יום באותה תקופה.

אל מול פני השואה: מנהיגות יהודית-אמריקנית וקבוצת ברגסון, 1943

יורי קיום

הדיון הציבורי והמחקרי ביזמות ההצלה של 'קבוצת ברגסון' ותגובתה של המנהיגות היהודית-אמריקנית לשואה מציגים על פי רוב גישות קוטביות. לרוב נערכת השוואה דיכוטומית בין שני אישים מרכזיים: הרב סטיבן וייז כנציג הממסד היהודי-אמריקני ומולו הלל קוק, מנהיג קבוצת ברגסון. הקרע בין שני הצדדים ניכר עוד לפני המלחמה ובמהלך השואה החרף לכדי איבה של ממש, אשר הותירה מורשת מרה המזינה ויכוחים היסטוריוגרפיים שנמשכים עד ימינו.

במאמר זה אני מבקשת להציע ניתוח עומק של קבוצת ברגסון ושל הממסד היהודי-אמריקני באמצעות קריאה מחודשת של טקסטים ארכיונים מאוסף הלל קוק. במאמר אתמקד ב'ועדת החירום להצלת העם היהודי באירופה' מיסודה של קבוצת ברגסון (יולי 1943) וב'ועדה היהודית-אמריקנית' בהנהגתו של וייז (אוגוסט 1943) ואבחן אותן האחת למול השנייה.

להבדיל מגישת 'מבחן התוצאה' הנובעת משיח של החמצה ו'חכמה שלאחר מעשה', התמקדות זו לא רק חושפת את המניעים של קבוצת ברגסון ואת פעולתה למען היהודים המאוימים באירופה, אלא גם מאפשרת דיון ביקורתי על מצב החירום המורכב עמו התמודדה הקהילה היהודית-אמריקנית כולה באותה התקופה. מכאן עולה שקוק ווייז גיבשו את עמדותיהם השונות וניהלו את הוויכוח ביניהם בשל מצב החירום הזה ולא בגינו. ויכוח זה, במהלכו ניסה כל אחד מהשניים לקדם את מטרתו שלו, הוביל לתחרות ומחלוקת קיצונית בקרב הקהילה היהודית-אמריקנית במהלך שנת 1943 הגרלית.

אחים אחרים לנשק: הייצוג של חיילים הומוסקסואלים בסרטיו של איתן פוקס אמיר לוקר-בילצקי

הסרט יוסי וג'אגר בבימויו של איתן פוקס (סרטי למה, ישראל 2002) מציג אהבה גאה במקום בלתי צפוי - מוצב בגבול לבנון, מקום שבו צה"ל נאבק בארגון הגרילה השיעי חזבאללה למן הפלישה הישראלית ללבנון ב-1982 ועד ימינו. במאמר אנתח את הסרט בצוותא עם סרטים אחרים בבימויו של איתן פוקס: סרט מוקדם יותר משלו, אפטר (רונית בן-מנחם, ישראל 1994) וכן סרט ההמשך ליוסי וג'אגר, סיפורו של יוסי (סרטי למה, ישראל 2012).

אעזר לשם כך בשלוש מסגרות אנליטיות. הראשונה היא התיאוריה הקווירית כפי שעובדה על ידי הוגים ישראלים ולא ישראלים. השנייה היא מושג ההומו-לאומיות המיוחס לעבודתה של התיאורטיקנית הקווירית ג'ספר ק' פור, והשלישית מושרשת במחקרה של אלה שוחט שבוחנת בביקורתיות את הקולנוע הישראלי. באמצעות מסגרות אנליטיות אלו אטען שהסרטים יוצרים שיח הומו-נורמטיבי והומו-לאומי ליברלי שמדיר פרשנויות קוויריות רדיקליות על מקומו של הצבא ושל חייליו בחברה הישראלית וששולל, במידה מסוימת, את האפשרות של פוליטיקה קווירית רדיקלית בישראל. בעשותם זאת הסרטים נהיים לחלק משיח הפינקווינינג הישראלי המכוון להציג את ישראל כדמוקרטיה ליברל-דמוקרטית מערבית.

זיכרונותיהם של יהודי איראן שהיגרו ממנה לאחר מהפכת 1979

קלאודיה דיטריך

ב־1979 הוחלף השלטון המונרכי של איראן במשטר תאוקרטי שהשליט את חוק השריעה על כלל החברה האיראנית. כתוצאה מכך הוגבלו באופן ניכר זכויותיהם של נשים ושל מיעוטים, דבר שהשפיע השפעה עמוקה על הקהילה היהודית במדינה. מחקר זה בוחן את השפעות המהפכה של 1979 על יהודי איראן מנקודת מבט איכותנית. מוצגות בו עדויות אישיות על החיים לפני, במהלך ולאחר המהפכה והתייחסות אישית לשינויים מרחיקי הלכת מנקודת מבטם של יהודים מאיראן אשר היגרו לישראל לאחר המהפכה.

המחקר מבוסס על היסטוריה שבעל פה דרך ראיונות נרטיביים. סיפורי החיים והטראומות אותם חוו המרואיינים, והשינויים החיצוניים המטלטלים והמאיימים שליוו אותם מהווים חלק מרכזי מעבודה זו. העדויות, הזיכרונות ונקודות המבט האישיים של המרואיינים פותחים צוהר לחייה של הקהילה היהודית באיראן המודרנית ובדרכם שופכים אור על הווייתה של קהילה נרדפת זו.